

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (RP 126/2024 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- grundlagsutskottet GrUU 50/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Mikko Horko, social- och hälsovårdsministeriet
- budgetråd Outi Luoma-Aho, finansministeriet
- specialsakkunnig Marjut Vuorela, Äldreombudsmannens byrå
- chefsforskare Teemu Lyytikäinen, Statens ekonomiska forskningscentral
- jurist Rita Lääkkölä, Folkpensionsanstalten
- utredningschef Timo Kauppinen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- specialsakkunnig Laura Hassi, Finlands Kommunförbund
- chef för juridiska ärenden Sanna Auressalmi, Helsingfors stads bostäder Ab
- intressebevakningsplanerare Timo Vuori, Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf
- organisationschef Sari Kokko, Synskadades förbund rf, företrädar Handikappforum rf
- specialsakkunnig Anna Järvinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- chef för samhällsrelationer Juho Kärkkäinen, Suomen Vuokranantajat ry
- chef för arbetsmarknadsärenden Harri Hellstén, Företagarna i Finland rf
- verksamhetsledare Anne Viita, Vuokralaiset VKL ry.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- barnombudsman Elina Pekkarinen, Barnombudsmannens byrå
- arbets- och näringsministeriet
- Pensionsskyddscentralen
- Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet

Betänkande ShUB 22/2024 rd

- Valfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- Tammerfors stad
- Garantistiftelsen sr
- Pensionstagarnas Centralförbund PCF rf
- FDUV, förbundet för personer med utvecklingsstörning eller annan intellektuell funktionsnedsättning rf
- Kiinteistönömistajat ja rakennuttajat Rakli ry
- Ägarna av hyreshus och bostadsrättshus till rimligt pris i Finland – KOVA rf
- STTK rf
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- Finlands Fastighetsförbund rf
- Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- Finlands studentkårers förbund FSF rf.

Inget yttrande av

- Akava ry.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ändras.

Enligt förslaget återinförs förmögenhetsprövning i grunderna för fastställande av stödet och vidare justeras kommungrupperingen i fråga om de maximala boendeutgifter som beaktas i bostadsbidraget. Det föreslås att bestämmelsen om företagares inkomster preciseras.

Grunderna för fastställande av bostadsbidrag för pensionstagare ändras på motsvarande sätt och förmögenhetens och inkomsternas inverkan skärps. Därtill föreslås vissa tekniska preciseringar.

Propositionen baserar sig på regeringsprogrammet för regeringen Orpo och planen för de offentliga finanserna 2025—2028.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2025 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

I propositionen föreslås ändringar i det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare. Syftet är att i enlighet med regeringsprogrammet och riktlinjerna i planen för de of-

Betänkande ShUB 22/2024 rd

fentliga finanserna för 2025—2028 stärka de offentliga finanserna och dämpa ökningen av utgifterna för bostadsbidrag.

Det föreslås att förmögenhetsprövningen återinförs i fråga om det allmänna bostadsbidraget, dvs. förmögenheten ska härfter inverka på bostadsbidraget. Dessutom föreslås det att kommungrupperna i fråga om det allmänna bostadsbidraget ses över och att bedömningen av företagares inkomster preciseras. I lagen införs en möjlighet att bevilja allmänt bostadsbidrag retroaktivt eller av särskilda skäl höja bidraget retroaktivt för en längre tid än en månad. Bestämmelserna om betalning av retroaktiv förmån motsvarar då bestämmelserna om andra förmåner.

När det gäller bostadsbidraget för pensionstagare föreslås det att förmögenhetens inverkan på förmånen skärps jämfört med nuläget. Dessutom skärps inkomstprövningen av bostadsbidraget för pensionstagare genom att tillägssjälvriskprocenten höjs från nuvarande 41,3 procent till 43,5 procent.

Ändringarna i det allmänna bostadsbidraget beräknas stärka de offentliga finanserna med cirka 11,5 miljoner euro per år och ändringarna i bostadsbidraget för pensionstagare med cirka 25,4 miljoner euro per år, med beaktande av de ökade utgifterna för utkomststødet och välfärdsområdenas ökade utgifter. Ändringarna i bostadsbidraget träder i kraft stegvis när bostadsbidragen justeras, så besparingarna beräknas utfalla till fullt belopp från och med 2027.

Social- och hälsovårdsutskottet ställer sig bakom propositionens mål att stärka de offentliga finanserna och dämpa ökningen av bostadsbidragsutgifterna. År 2023 betalades bostadsbidrag till ett sammanlagt belopp av 2 379 miljoner euro till fler än 400 000 hushåll. För att stävja ökningen av utgifterna för det allmänna bostadsbidraget har det redan gjorts (RP 74/2023 rd) ändringar som träder i kraft vid ingången av innevarande år och vid ingången av 2025. Ändringarna beräknas minska utgifterna för det allmänna bostadsbidraget med 385 miljoner euro på årsnivå. Dessutom dämpas ökningen av utgifterna för bostadsbidraget för pensionstagare av indexfrysningen av förmånerna 2024—2027. För att dämpa ökningen av utgifterna för bostadsbidrag krävs det utöver ändringar i stödnivån också stärkt sysselsättning, en planmässig bostadspolitik och ökad tillgång till bostäder till rimligt pris, understryker utskottet.

Utskottet anser det ändamålsenligt att det i den aktuella propositionen föreslås att de besparingar som budgeterats för bostadsbidraget riktas på så sätt att stöd ska betalas till dem som har de lägsta inkomsterna och dem som har det sämst ställt. Utskottet tillstyrker lagförslagen med de ändringsförslag som föreslås nedan i detta betänkande när det gäller hur egendom som belastas av besittningsrätt ska beaktas. De ändringar som föreslås i propositionen har måttfulla effekter på bostadsbidragets nivå och ändringarna kommer sannolikt inte att ha några betydande konsekvenser för valet av boendeform. Utskottet pekar dock på de sammantagna konsekvenserna av besparingarna i bostadsbidraget och olika förmånsändringar särskilt för försörjningen för utsatta grupper av människor.

De föreslagna ändringarna gäller också studerande som omfattas av det allmänna bostadsbidraget. Men utifrån lagförslaget i en proposition (RP 160/2024 rd) som nu behandlas i riksdagen kommer studerande att omfattas av systemet med bostadstillägg enligt lagen om studiestöd från och med den 1 augusti 2025. Stødet för de studerandes boende påverkas således av flera olika

Betänkande ShUB 22/2024 rd

ändringar inom en kort period. Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet är det dock inte möjligt att med den angivna tidsplanen stegvis sätta i kraft de nu aktuella ändringarna i det allmänna bostadsbidraget i fråga om en specifik grupp av stödmottagare.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande (GrUU 50/2024 rd) utvärderat de föreslagna ändringarna med avseende på 19 § 4 mom. i grundlagen. Momentet föreskriver att det allmänna ska främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. Dessutom har grundlagsutskottet granskat de föreslagna ändringarna med avseende på 19 § 2 mom. om grundläggande försörjning. De ändringar som nu föreslås i det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare utgör enligt utlåtandet inte väsentliga ingrepp i tryggheten av den grundläggande försörjningen. De är inte heller problematiska med avseende på 19 § 4 mom. i grundlagen och undergräver inte kärnan i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna (se även GrUU 14/2023 rd, stycke 13). Lagförslagen kan således behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Förmögenhetsprövning av allmänt bostadsbidrag

Förmögenhetsprövningen slopades i samband med totalreformen av lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014), som trädde i kraft 2015. Syftet med reformen var att förtydliga och förenkla systemet. Beaktandet av förmögenhet ansågs då omotiverat försvåra förfarandet vid ansökan om samt beviljande av bidrag, eftersom bostadsbidragstagare endast sällan haft förmögenhet som beaktas som inkomster (RP 52/2014 rd, s. 13). Också enligt den nu aktuella propositionen (s. 16) har största delen av dem som får allmänt bostadsbidrag ingen nettoförmögenhet, så förmögenhetsprövningen gäller endast en liten del av dem som får allmänt bostadsbidrag.

Till hushållets inkomster ska enligt propositionen läggas 20 procent av den sammanlagda förmögenhet som påverkar stödbeloppet till den del förmögenheten efter avdrag för skulder överstiger 10 000 euro, om hushållet omfattar en vuxen, och 20 000 euro, om hushållet omfattar fler än en vuxen. Om den sammanlagda förmögenheten i netto för samtliga personer i hushållet uppgår till 50 000 euro eller mer ska inget bostadsbidrag alls beviljas.

Återinförandet av förmögenhetsprövningen beräknas minska statens utgifter för bostadsbidraget med uppskattningsvis 8 miljoner euro per år från och med 2026. Enligt propositionen blir konsekvenserna små för utgifterna för utkomststødet, eftersom egendomen i allmänhet också hindrar beviljande av utkomststød.

Återinförandet av förmögenhetsprövningen minskar bostadsbidraget och de disponibla inkomsterna för hushåll vars egendom överskrider ovan nämnda förmögenhetsgränser. Förändringens storlek beror på hushållets storlek, boendeort, inkomstnivå, boendeutgifter och förmögenhet. Enligt propositionen kommer bidraget att minska för uppskattningsvis cirka 3 700 hushåll, och för knappt 2 200 av dessa upphör det helt och hållet. I de hushåll där förmögenhetsprövningen inverkar på bostadsbidragets belopp minskar bidraget med i genomsnitt omkring 181 euro. I tabell 3 (s. 17—18) i propositionen återges hur återinförandet av förmögenhetsprövningen påverkar olika kategorier av hushåll. De genomsnittliga förändringarna i stødet varierar mellan 157 euro för enpersonshushåll och 266 euro för ensamförsörjarhushåll. Bedömningarna är dock endast väg-

Betänkande ShUB 22/2024 rd

dande och är förenade med osäkerhetsfaktorer, eftersom det för närvarande inte finns några registeruppgifter om förmögenheten hos dem som får allmänt bostadsbidrag.

Utskottet anser det motiverat att förmögenhetsprövningen syftar till att bostadsbidraget ska riktas till de hushåll som har det största behovet och de hushåll som har det allra sämst ställt ekonomiskt. Utskottet påpekar dock att alla som får allmänt bostadsbidrag har låga inkomster och att all egendom inte alltid lätt kan realiseras. Sakkunniga har dessutom påpekat att inkomsterna kan sjunka plötsligt till exempel på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning, varvid egendomen kan behöva realiseras mycket snabbt för att täcka kostnaderna.

Sakkunniga har påpekat att förmögenhetsprövningen komplicerar bostadsbidragssystemet och ökar Folkpensionsanstaltens administrativa arbete i anslutning till beviljande av stöd. Enligt Folkpensionsanstaltens preliminära bedömning ökar alla de ändringar i bostadsbidraget som nu föreslås omkostnaderna för Folkpensionsanstaltens förmånshandläggning med cirka 4,8 miljoner euro på årsnivå från och med 2026, eftersom utredningen och bedömningen av förmögenhetsuppgifterna samt kundernas behov av rådgivning ökar arbetsmängden. Den ökning av verkställighetskostnaderna som den ökade arbetsmängden medför utgör således över hälften av den besparing på 8 miljoner euro som förmögenhetsprövningen genererar.

I lagförslaget anges de tillgångsslag som ska beaktas i bostadsbidraget. Utskottet anser det motiverat att man som förmögenhet inte beaktar egen bostad eller fritidsbostad i eget bruk, en hushållsmedlems andel i ett oskiftat dödsbo, insättningar på ett bostadssparpremiekonto eller barns förmögenhet. Sakkunniga har dock påpekat att det vid verkställigheten är svårt att bedöma när en fritidsbostad är i sökandens eget bruk, trots att det utifrån beskattningsuppgifterna är möjligt att särskilja fritidsbostäder från andra fastigheter. Utskottet konstaterar att exempelvis en kortvarig uthyrning eller uthyrning i liten skala inte betyder att fritidsbostaden inte längre är i sökandens eget bruk.

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i huvudsak motsvarande bestämmelse om bostadsbidraget för pensionstagare och de bestämmelser om allmänt bostadsbidrag som gällde före den 1 januari 2015. Enligt bestämmelsen och dess vedertagna tolkning är det uttryckligen ägarskapet som är avgörande, inte huruvida egendomen är i ägarens besittning. Egendomen beaktas således vid beviljandet av bostadsbidrag även om den som ansöker om bostadsbidrag inte har besittningsrätt till den. Utskottet anser det inte motiverat att egendom som belastas av besittningsrätt beaktas som egendom, eftersom ägaren inte kan använda eller realisera den egendom som besittningsrätten gäller. Utskottet föreslår därför i detaljmotiveringen att 13 § i lagförslag 1 ändras så att egendomen inte beaktas, om hushållsmedlemmen visar att han eller hon inte har besittningsrätt till egendomen.

Ändringar i kommungrupperingen i fråga om det allmänna bostadsbidraget

Kommungrupperingen i fråga om de maximala boendeutgifter som ska beaktas i bostadsbidraget föreslås bli ändrad så att Kouvola, S:t Michel, Björneborg, Kajana, Villmanstrand och Vasa överförs från nuvarande kommungrupp II till kommungrupp III. Enligt propositionen ligger stödtagarnas genomsnittliga boendeutgifter i samtliga sex kommuner under genomsnittet i kommungruppen i övrigt i fråga om hushåll av alla storlekar. Ändringen beräknas minska utgifterna för

Betänkande ShUB 22/2024 rd

bostadsbidraget med ungefär 5,3 miljoner euro per år från och med 2026. Ändringen ökar utgifterna för utkomststödet med uppskattningsvis 1,8 miljoner euro, vilket innebär att det sparas uppskattningsvis cirka 3,5 miljoner euro per år i utgifterna för de offentliga finanserna.

I de sex kommuner som föreslås bli överförda betalades stöd i april 2024 till sammanlagt 32 529 hushåll, av vilka nästan hälften var studerandehushåll. Från och med den 1 augusti 2025 omfattas studerande inte längre av det allmänna bostadsbidraget utan får rätt till studiestödets bostadstillägg i stället. Beroende på kommun gäller ändringen 68–80 procent av hushållen som får bostadsbidrag. I kommungrupp II är den maximala boendeutgiften för enpersonshushåll 447 euro i månaden och i kommungrupp III 394 euro i månaden. Om bidragstagarens faktiska boendeutgifter överstiger 447 euro i månaden och han eller hon får fullt bostadsbidrag, minskar bidraget från nuvarande 312,9 euro till 275,8 euro i månaden.

I och med ändringen kommer cirka 11 700 hushåll att få minskat bostadsbidrag och stödet till cirka 700 hushåll upphör helt och hållet, när studerande som inte längre kommer att omfattas av bostadsbidraget inte beaktas. Storleken på förändringen beror på hushållets storlek, inkomster och boendeutgifter. I genomsnitt sjunker de maximala boendeutgifterna med 13 procent och bostadsbidragen med 28 euro i månaden. Granskat enligt hushållstyp (tabell 8, s. 21) inverkar ändringen oftast på ensamboende, vars bostadsbidrag minskar med i genomsnitt 27 euro i månaden och på ensamförsörjarhushåll, vars bostadsbidrag minskar med i genomsnitt 34 euro i månaden. Den minsta genomsnittliga effekten gäller hushåll med två försörjare, vars genomsnittliga stöd minskar med 17 euro i månaden.

Sakkunniga har påpekat att i de kommuner som ska byta kommungrupp är stödmottagarnas genomsnittliga boendeutgifter lägre än den genomsnittliga hyresnivån i kommunerna, eftersom stödmottagarna redan har blivit tvungna att flytta till bostäder som är billigare och av sämre kvalitet. Ändringen i kommungrupperingen beräknas öka efterfrågan på billigare bostäder och ytterligare stärka differentieringen på hyresmarknaden. Sakkunniga har också lyft fram att det i dessa kommuner råder brist på bostäder av lämplig storlek, tillgänglighetsanpassade bostäder och bostäder som ligger nära service, och det är svårt att få lån för reparation av bostadsbeståndet. Dessutom inverkar boendekostnaderna och räntorna på den statligt subventionerade bostadsproduktionen, vilket visar sig som höjd hyresnivå oberoende av bostadens läge.

Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet jämfördes vid beredningen av propositionen den genomsnittliga boendeutgiften för bostadsbidragstagarna i varje kommun i kommungrupp II med de maximala boendeutgifterna både i euro och procentuellt, och de sex kommuner som valts ut kom sist i båda avseendena i jämförelsen. Utskottet framhåller att det bör följas upp och utvärderas huruvida kommungrupperingen stämmer överens med dagsläget, för att de maximala boendeutgifterna ska återspegla kommunernas faktiska hyresnivå och för att bostadsbidraget ska fördelas rättvist.

Utskottet noterar att ändringen i kommungrupperingen förskjuter tyngdpunkten i stödet för boende till det behovsprövade utkomststödet som kommer i sista hand. Enligt propositionen ökar utkomststödet för cirka 5 500 hushåll som redan får utkomststöd på motsvarande sätt som minskningen av bostadsbidraget och i och med ändringen kommer det att finnas cirka 200 nya hushåll som får utkomststöd. Utskottet upprepar sin ståndpunkt (bl.a. ShUB 13/2023 rd, ShUB 14/2023

Betänkande ShUB 22/2024 rd

rd, ShUB 6/2024 rd, ShUB 12/2024 rd och ShUB 13/2024 rd) om att det med tanke på systemet för social trygghet som helhet och incitamenten att arbeta inte är ändamålsenligt att genom ändringar i de primära förmånerna öka behovet av utkomststöd.

Precisering av bestämmelsen om beräkning av företagares inkomster

Genom att precisera bestämmelsen om företagarens inkomster blir det möjligt att åtgärda enskilda fall där arbetsinkomsten fastställd enligt lagen om pension för företagare (1272/2006) eller lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006) väsentligt avviker från företagarens faktiska inkomstnivå. I dessa situationer kan Folkpensionsanstalten enligt propositionen utifrån andra registeruppgifter göra en samlad bedömning av företagarens inkomstnivå.

Utskottet anser att det med tanke på stärkt legitimitet för systemet är motiverat att man i fortsättningen kan ingripa i enskilda grova fall, men betonar att företagares inkomster i regel alltid bör beaktas utifrån den fastställda FöPL-arbetsinkomsten. Den FöPL-arbetsinkomst som fastställts för företagare har på ett heltäckande och vedertaget sätt legat till grund för fastställandet av företagarnas pensioner och sociala trygghet. Genom en lagändring som trädde i kraft vid ingången av 2023 har det i lagen om pension för företagare också gjorts preciseringar (1157/2022, RP 102/2022 rd och ShUB 32/2022 rd) i syfte att få den fastställda arbetsinkomsten för företagare att bättre motsvara den rätta situationen och minska antalet underförsäkrade företagare.

Ändringarna i bostadsbidraget för pensionstagare

När det gäller bostadsbidraget för pensionstagare föreslås det att förmögenhetens och inkomster-nas inverkan på bidraget skärps. Beaktandet av årsinkomsten höjs från 8 procent till 15 procent av den förmögenhet som överskrider förmögenhetsgränsen, och förmögenhetsgränserna sänks från 13 205 euro till 10 820 euro och i fråga om makar och sambor från 21 128 euro till 17 312 euro. Tilläggssjälvriskprocenten, dvs. tilläggssjälvriskens andel av de inkomster som överskrider inkomstgränsen, föreslås bli höjd från nuvarande 41,3 procent till 43,5 procent.

Ändringarna i bostadsbidraget för pensionstagare beräknas minska kostnaderna för bostadsbidraget för pensionstagare med cirka 38,4 miljoner euro på årsnivå från och med 2027. Kostnaderna för utkomststödet beräknas öka med cirka 0,4 miljoner euro på årsnivå.

Genom att ändra fastställandet av tilläggssjälvriskprocenten och skärpa förmögenhetsprövningen vill man rikta stödet till de pensionstagare som har de lägsta inkomsterna, de som har det sämst ställt och de som behöver bidraget mest. Utskottet konstaterar dock att alla som får bostadsbidrag för pensionstagare har låga inkomster och att den föreslagna ändringen av tilläggssjälvriskprocenten gäller samtliga 203 000 personer som får bostadsbidrag för pensionstagare, även om ändringen är större ju högre pensionstagarens inkomster är.

De föreslagna ändringarna minskar enligt propositionen bostadsbidraget för pensionstagare med i genomsnitt 15,60 euro i månaden. Bidraget upphör helt för cirka 7 600 mottagare. Den åtstramade inverkan av förmögenheten påverkar endast bidraget till pensionstagare som har nettoförmögenhet. Antalet bidragstagare som påverkas av åtstramningen av egendomen beräknas uppgå till cirka 37 000. I propositionen beskrivs konsekvenserna av ändringen av bostadsbidraget för pen-

Betänkande ShUB 22/2024 rd

sionstagare på olika inkomstnivåer (Figur 10, s. 24) och olika förmögenhetsnivåer (Figur 11, s. 24–25).

Enligt utredning från social- och hälsovårdsministeriet kommer bidraget på grund av ändringarna att sjunka med mindre än 25 euro i månaden för största delen, dvs. cirka 176 000, av dem som får bostadsbidrag för pensionstagare. Omkring 12 700 mottagare får sitt bidrag sänkt med 25–50 euro per månad, 11 600 med 50–100 euro per månad, 3 700 med 100–150 euro per månad, 1 000 med 150–200 euro per månad och 200 med mer än 200 euro per månad.

Utskottet påpekar att bostadsbidraget har stor betydelse för försörjningen och boendet för pensionstagare med låga inkomster. Pensionstagarna har mer begränsade möjligheter än personer i arbetsför ålder att höja sin inkomstnivå exempelvis genom arbete, och höjningen av tilläggssjälvriskens försvagar också incitamenten att arbeta i fråga om de pensionstagare som fortfarande är kapabla att arbeta. En del pensionstagare kan också behöva en tillgänglighetsanpassad bostad eller en större bostad på grund av behov av hjälpmedel eller assistenter, vilket kan begränsa deras möjligheter att söka sig till en förmånligare hyresbostad. Sakkunniga har dessutom uttryckt oro över vilka följderna kommer att bli för tillgången till behovsenliga bostäder med skäliga boendekostnader när investeringsunderstöden för ARA-hyresbostäder för grupper med särskilda behov, tillgänglighetsunderstödet och reparationsunderstödet för bostäder för äldre och personer med funktionsnedsättning minskar. Utskottet betonar att ändringarnas konsekvenser för pensionstagarnas försörjning och boende måste utvärderas och följas upp.

Ändringarna i bostadsbidraget för pensionstagare påverkar också välfärdsområdenas ekonomi. Enligt propositionen bor cirka 38 500 mottagare av bostadsbidrag för pensionstagare i serviceboende. Ändringarna i bostadsbidraget inverkar på klientavgiften, i synnerhet hos bidragstagare som har lägre inkomster, eftersom välfärdsområdet tar ut en månadsavgift för serviceboende som är högst 85 procent av klientens månadsinkomster och klienten måste ha kvar disponibla medel på minst 182 euro i månaden. I dessa situationer påverkar ändringarna i bostadsbidraget inte klientens disponibla inkomster, men välfärdsområdenas intäkter av klientavgifterna för serviceboende beräknas minska med högst 12,6 miljoner euro, när ändringarna är i kraft fullt ut 2027.

Sammantagna konsekvenser och uppföljning

I det allmänna bostadsbidraget har det gjorts ändringar som sänker förmånen redan genom de ändringar som trädde i kraft vid ingången av 2024 (RP 74/2023 rd). Dessutom påverkas mottagare av allmänt bostadsbidrag också av ändringarna i utkomstskyddet för arbetslösa (RP 73/2023 rd, RP 13/2024 rd och RP 135/2024 rd), indexfrysningen av förmåner (RP 75/2024 rd) och skärpningen av boendeutgifterna för utkomststödet (RP 58/2024 rd). Höjningarna av klientavgifterna inom hälso- och sjukvården, ändringarna i självrisken för läkemedel, höjningen av mervärdesskattesatsen för läkemedel och höjningen av den allmänna mervärdesskatten påverkar inte bara de som får allmänt bostadsbidrag utan också i synnerhet försörjningen för dem som får bostadsbidrag för pensionstagare.

Besparingarna gällande förmåner ökar behovet av bostadsbidrag och ändringarna i bostadsbidraget samt skärpningen av bestämmelserna om boendeutgifter inom utkomststödet försvagar de boendes hyresbetalningsförmåga, noterar utskottet. Detta kan öka de boendes ekonomiska problem

Betänkande ShUB 22/2024 rd

och skuldsättning samt på längre sikt antalet vräkningar på grund av hyresskulder. Då framhävs behovet av kommunal boenderådgivning. Utskottet har redan vid behandlingen av de tidigare besparingarna i bostadsbidraget betonat vikten av tillräckliga resurser för kommunernas boenderådgivning. Också efterfrågan på bostäder till rimligt pris ökar på grund av ändringarna i bostadsbidragen, men tillgången till sådana bostäder kan försämrats när ARA-produktionen minskas i enlighet med regeringsprogrammet.

I en promemoria som publicerades av social- och hälsovårdsministeriet hösten 2024 bedömdes de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i utkomstskyddet på hushållens ekonomiska ställning (*Vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutukset kotitalouksien taloudelliseen asemaan*, på finska med sammanfattning på svenska, SHM 2024) och vilka konsekvenser ändringarna i utkomstskyddet samt social- och hälsovårdstjänsterna har för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i olika människogrupper (*Vuosien 2024 ja 2025 toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveystalvelulainsäädännön muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen*, på finska med sammanfattning på svenska, SHM 2024).

Enligt promemorian om ekonomiska konsekvenser ökar ändringarna 2024—2025 den relativa ekonomiska utsattheten och inkomstskillnaderna hos befolkningen, men ändringarna förklaras huvudsakligen av de ändringar i den social tryggheten som trädde i kraft redan i år och de ändringar som träder i kraft 2025 har en mindre inverkan. Större inkomstbortfall (en förändring på minst 5 procent) drabbar enligt promemorian omkring 7 procent av befolkningen och de koncentreras i huvudsak till de tre decilerna med de lägsta inkomsterna. Enligt utredningen finns det allmänna bostadsbidraget bland de förmåner som påverkas mest, tillsammans med utkomstskyddet för arbetslösa och det grundläggande utkomststödet. I den lägsta inkomstdecilen minskar de disponibla inkomsterna mest på grund av ändringarna i det allmänna bostadsbidraget. I beräkningarna beaktas inte eventuella beteendeeffekter, såsom sysselsättning. Enligt promemorian lindrar beaktandet av sysselsättningseffekterna konsekvenserna av förmånsändringarna.

Enligt promemorian om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna drabbar de mest betydande konsekvenserna av ändringarna 2024 och 2025 de personer som redan är i utsatt ställning, det vill säga låginkomsttagare och personer som i stor utsträckning använder offentliga tjänster. I promemorian lyfts det fram vilka konsekvenser ändringarna i bostadsbidraget har när det gäller ökad ekonomisk utsatthet och regional differentiering enligt inkomstnivå. När det gäller barnfamiljer framförs det särskilt att förmånligare boende kan innebära att man måste bo trångt eller att man blir tvungen att flytta till en ort med billigare boende eller till ett billigare område inom orten, vilket också påverkar barnets livsmiljö och kamratrelationer.

Ändringarna i bostadsbidraget bedöms inte rikta sig kraftigast till de mest utsatta, men i fråga om personer med funktionsnedsättning lyfter promemorian fram de särskilda behoven i anslutning till boendet. Dessutom har det vid utskottets sakkunnighörande framförts att boendemiljön, tillgängligheten i bostaden och miljön samt kommunikationerna har stor betydelse för delaktigheten på lika villkor. Att byta bostad kan därför vara mer belastande för personer med funktionsnedsättning än för personer utan funktionsnedsättning. I bostäder för personer med funktionsnedsättning har det också kunnat göras sådana ändringsarbeten som avses i lagen om service och stöd på

Betänkande ShUB 22/2024 rd

grund av handikapp (380/1987) och som medför extra kostnader för välfärdsområdet om de ska nedmonteras och flyttas till en ny bostad.

Utskottet betonar att konsekvenserna av ändringarna i bostadsbidraget för hushållens försörjning och boende samt de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i bostadsbidraget och andra förmåner måste följas upp och utvärderas. Bestämmelserna måste ändras om det behövs. Enligt uppgifter till utskottet anknyter uppföljningen av de ändringar som föreslås i propositionen och efterhandsutvärderingen av de sammantagna konsekvenserna av lagstiftningen till den lagstadgade bedömningen av om grundtryggheten är tillräcklig. Utvärderingen av om grundtryggheten är tillräcklig kommer enligt uppgift att utvecklas under de kommande åren när man bedömer tillräckligheten i fråga om förmånernas nivå, de grundläggande fri- och rättigheterna och de internationella förpliktelserna. Utskottet anser det viktigt att man vid bedömningar av grundtrygghetens tillräcklighet beaktar de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i olika förmåner.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag

13 §. Inkomst från förmögenhet. Utskottet föreslår att 5 mom. kompletteras så att egendomen inte beaktas om hushållsmedlemmen inte har besittningsrätt till den. Besittningsrätten framgår inte alltid av beskattningsuppgifterna, så hushållsmedlemmen ska påvisa för Folkpensionsanstalten att han eller hon inte har besittningsrätt till sin förmögenhet.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 2 i proposition RP 126/2024 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 i proposition RP 126/2024 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014) 27 § 3 mom.,
sådant det lyder i lag 1143/2017,
ändras 10 § 3 mom., 12 § 4 och 5 mom., 18 §, 19 § 1 mom. och 51 § 1 mom.,
av dem 10 § 3 mom. sådant det lyder i lag 1241/2023 och 51 § 1 mom. sådant det lyder i lag
1143/2017, samt
fogas till lagen en ny 13 §, i stället för den 13 § som upphävts genom lag 1241/2023, som följer:

10 §

Maximala boendeutgifter

Kommunerna delas in i kommungrupper enligt följande:

- 1) till kommungrupp I hör Esbo, Grankulla, Helsingfors och Vanda,
- 2) till kommungrupp II hör Borgå, Hyvinge, Joensuu, Jyväskylä, Kervo, Kuopio, Kyrkslätt, Lahtis, Lojo, Nokia, Nurmijärvi, Reso, Riihimäki, Rovaniemi, Seinäjoki, Sibbo, Sjundeå, Tammerfors, Tavastehus, Träskända, Tusby, Uleåborg, Vichtis och Åbo,
- 3) till kommungrupp III hör alla andra kommuner än de som nämns i 1 eller 2 punkten.

12 §

Inkomster som ska beaktas i bostadsbidraget

Med avvikelse från 1 mom. ska

- 1) inkomst som tjänats in såsom företagare, lantbruksföretagare och stipendiat beaktas till det belopp som arbetsinkomsten har fastställts till enligt lagen om pension för företagare (1272/2006) och lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006), om det inte av andra uppgifter som beskriver företagarens inkomstnivå framgår att företagarens inkomstnivå är minst dubbelt så hög som den fastställda arbetsinkomsten, samt

Betänkande ShUB 22/2024 rd

2) som inkomst av skogsbruk beaktas den enligt 7 § 3 mom. i lagen om värdering av tillgångar vid beskattningen (1142/2005) fastställda genomsnittliga årliga avkastningen för skog multiplicerad med arealen skog.

Ränteinkomster och utdelningar beaktas som inkomster, om de personliga ränteinkomsterna och utdelningarna för en medlem i hushållet sammanlagt överstiger tio euro i månaden. Vid bedömning av ränteinkomsterna dras 2 000 euro av från depositionerna som dispositionsmedel. Avdraget görs separat från varje hushållsmedlems depositioner.

13 §

Inkomst från förmögenhet

Till de inkomster som avses i 12 § läggs 20 procent av de till hushållet hörande personernas sammanlagda förmögenhet enligt 2 mom. dividerad med tolv till den del förmögenheten överstiger 10 000 euro, om hushållet omfattar en vuxen, och 20 000 euro, om hushållet omfattar fler än en vuxen. Från förmögenheten avdras skulderna, med undantag för konsumtionskrediter och andra kortfristiga skulder.

Vid beräkningen av fasta månadsinkomster beaktas som förmögenhet följande som ägs av en medlem i hushållet:

- 1) fastigheter med undantag för fritidsbostäder i eget bruk,
- 2) näringsverksamhetens och jordbrukets tillgångar samt andelar av sammanslutningars tillgångar,
- 3) bostadsaktier,
- 4) skogsegendom,
- 5) depositioner, obligationer, masskuldebrev och annan motsvarande förmögenhet,
- 6) offentligt noterade aktier och andelar i placeringsfonder, och
- 7) försäkringsplaceringar.

Förmögenhet som avses i 1 och 2 punkten beaktas enligt det vid beskattningen fastställda eller beräknade värdet. Som värde på skogsegendomen beaktas den inkomst av skogsbruk som avses i 12 § 4 mom. 2 punkten multiplicerad med talet tio. Obligationer och masskuldebrev beaktas till gängse värde. Som värde på offentligt noterade aktier och andelar i en placeringsfond beräknas 70 procent av värdet på den sista börsdagen året före tidpunkten för beviljande eller justering. Försäkringsplaceringar beaktas enligt återköpsvärdet.

Från depositionerna avdras 2 000 euro som dispositionsmedel. Avdraget görs separat från varje hushållsmedlems depositioner.

Som förmögenhet beaktas dock inte hushållsmedlemmarnas andelar i dödsbon, depositioner på bostadssparpremiekonton och inte heller barns förmögenhet. **Förmögenheten beaktas heller inte om hushållsmedlemmen inte har besittningsrätt till den. Hushållsmedlemmen ska påvisa att han eller hon inte har besittningsrätt till sin förmögenhet, om detta inte framgår av beskattningsuppgifterna.**

Om hushållets förmögenhet enligt 2 mom. efter avdrag för skulder och för dispositionsmedel uppgår till minst 50 000 euro, föreligger inte rätt till bostadsbidrag.

Betänkande ShUB 22/2024 rd

18 §

Retroaktiv ansökningstid

Bostadsbidrag beviljas retroaktivt för högst den månad som föregår ansökan, om förutsättningarna för erhållande av bidrag redan då uppfyllts. Samma förfarande tillämpas när bostadsbidraget höjs med stöd av 27 §. Av särskilda skäl kan bostadsbidrag beviljas eller höjas retroaktivt för en längre tid.

19 §

Sökandens anmälningsskyldighet

Av ansökan om bostadsbidrag ska framgå

- 1) personuppgifterna för sökanden och de andra personer som hör till hushållet,
 - 2) boendeutgifterna och uppgifter som behövs för att bestämma dem,
 - 3) uppgifter om inkomster enligt 12 § och förmögenhet enligt 13 § för alla personer som hör till hushållet.
-

51 §

Indexbindning

De belopp som anges i denna lag binds vid förändringar i prisnivån i enlighet med lagen om folkpensionsindex (456/2001). Detta gäller dock inte beloppet av dispositionsavdraget enligt 12 §, förmögenhetsgränserna och beloppet av dispositionsavdraget enligt 13 §, den minsta bassjälvriskandelen enligt 16 §, det minsta bidrag som ska betalas enligt 24 §, beloppet av de förändringar i inkomsterna och boendeutgifterna som gäller bidragstagarens anmälningsskyldighet eller justeringen av bidrag enligt 20 och 27 § samt de maximala boendeutgifterna enligt 10 §.

Denna lag träder i kraft den 20 och den tillämpas på bidrag som beviljas eller justeras vid den tidpunkten eller därefter.

2.

Lag

om ändring av 11 och 12 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007) 11 § 3 mom. och 12 § 5 mom., sådana de lyder, 11 § 3 mom. i lag 1229/2019 och 12 § 5 mom. i lag 1154/2007, som följer:

11 §

Självriskandel för boendeutgifterna

Tilläggssjälvriskandelen är 43,5 procent av den del av årsinkomsten som överstiger 7 415 euro. För den som är gift eller lever i ett samboförhållande är tilläggssjälvriskandelen 43,5 procent av den del av makarnas eller sambornas sammanräknade årsinkomst som

1) överstiger 10 637 euro, om den ena av dem inte har rätt till bostadsbidrag för pensionstagare, eller

2) överstiger 12 106 euro, om båda har rätt till bostadsbidrag för pensionstagare.

12 §

Årsinkomst

Som årsinkomst beaktas dessutom 15 procent av den förmögenhet enligt 13 § från vilken har dragits av skulder och med vilken sökandens förmögenhet överstiger 10 820 euro eller makarnas eller sambornas förmögenhet överstiger 17 312 euro.

Denna lag träder i kraft den 20 och den tillämpas på bidrag som beviljas eller justeras vid denna tidpunkt eller därefter.

Betänkande ShUB 22/2024 rd

Helsingfors 27.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Kim Berg sd
medlem Maaret Castrén saml
medlem Bella Forsgrén gröna (delvis)
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Mari Kaunistola saml.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.

Betänkande ShUB 22/2024 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

Reservation

Motivering

Regeringen har genomfört historiskt stora nedskärningar i det allmänna bostadsbidraget och den övriga sociala tryggheten i budgeten för 2024. Även om nedskärningarnas omfattande negativa konsekvenser för det finländska samhället redan syns bland annat i en betydande ökning av antalet vräkningar, föreslår regeringen åter nya nedskärningar i det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare. I offentligheten motiveras nedskärningarna bland annat med sysselsättning och hyressänkande effekter, men ingendera argumentet får stöd av forskningsrön. Propositionen kan inte påvisas ha några sysselsättningseffekter, och regeringens bostadspolitik i stort hotar snarare att påskynda ökningen av boendekostnaderna.

Förmögenhetsprövningen i fråga om det allmänna bostadsbidraget slopades 2015 bland annat på grund av dess byråkratiska karaktär och onödiga administrativa börda. Återinförandet av förmögenhetsprövningen minskar statens utgifter för bostadsbidraget med uppskattningsvis endast 8 miljoner euro per år. FPA å sin sida har under remissbehandlingen bedömt att de föreslagna ändringarna i det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare ökar omkostnaderna för förmånshandläggningen med cirka 4,8 miljoner euro på årsnivå. Ökad byråkrati kan också fördröja handläggningen av bidragsansökningar.

Det bör också beaktas att all egendom inte lätt kan realiseras. Till exempel försäljningen av bostäder i avfolkningskommuner kan gå långsamt eller till och med vara omöjligt, vilket kan leda till oskäliga situationer. Återinförandet av förmögenhetsprövningen minskar bidraget för uppskattningsvis ungefär 3 700 hushåll, av vilka något under 2 200 hushåll går miste om bidraget helt och hållet. I de hushåll där förmögenhetsprövningen inverkar på bostadsbidragets belopp minskar bidraget med i genomsnitt omkring 181 euro per hushåll. Sammantaget överskrider nackdelarna av beslutet avsevärt de besparingar som eftersträvas för statsfinanserna och utfallet av besparingarna är enligt propositionen förenat med osäkerhet.

Kommungrupperingen i fråga om de maximala boendeutgifterna föreslås i propositionen bli justerad så att Kouvola, S:t Michel, Björneborg, Kajana, Villmanstrand och Vasa överförs från nuvarande kommungrupp II till kommungrupp III. I dessa kommuner sjunker nivån på bostadsbidraget. I genomsnitt sjunker de maximala boendeutgifterna i de här kommunerna med 13 procent och bostadsbidragen med 28 euro i månaden.

Regeringen granskar hyresnivån i dessa kommuner med hjälp av statistik över bidragstagarnas hyror. En allt större del av dem har enligt FPA:s anvisningar flyttat till mindre bostäder med lägre kvalitet, där hyresnivån ligger under den genomsnittliga lokala hyresnivån. Denna statistik lämpar sig alltså allt sämre för att beskriva den lokala hyresnivån och i fortsättningen bör man uppskatta i vilken mån bidragstagarnas genomsnittliga hyresnivå har fjärrmat sig från den genomsnittliga hyresnivån på orten samt från ARA-hyresnivån på orten.

Så som det har påpekats för utskottet råder det i de kommuner som finns på listan särskilt brist på bostäder av lämplig storlek, tillgänglighetsanpassade bostäder och bostäder som ligger i närheten

Betänkande ShUB 22/2024 rd
Reservation 1 /vänst, sd, gröna

av service och som lämpar sig också för äldre. ARA-bostadsbeståndet består till stor del av stora tvårummare och trerummare, medan största delen av de sökande är enpersonshushåll eller tvåpersonshushåll. Således finns det inte ens tillräckligt med bostäder som motsvarar det nuvarande maximibeloppet för boendeutgifterna i kommunerna i fråga. Det är alltså i hög grad fråga om en mekanisk ytterligare nedskärning av det allmänna bostadsbidraget till personer som bor i dessa kommuner, och bidraget har redan skurits ner markant i årets budget.

Utöver nedskärningarna i det allmänna bostadsbidraget föreslås det i propositionen att också bostadsbidraget för pensionstagare ska skäras ner. Ändringarna inverkar på cirka 203 000 pensionstagares bostadsbidrag. I genomsnitt minskar stödet med cirka 15,60 euro i månaden och stödet upphör helt och hållet hos cirka 7 600 stödtagare. Mottagare av bostadsbidrag för pensionstagare är i princip låginkomsttagare, och de föreslagna nedskärningarna gäller nästan alla bidragstagare och också dem som är beroende av garantipension. De föreslagna försämringarna försvagar också pensionstagarnas incitament att arbeta, eftersom en större del av arbetsinkomsterna ska dras av från bostadsbidraget.

Trots att de föreslagna försämringarna i betydande grad överlappar tidigare nedskärningar i den sociala tryggheten, har ändringarnas sammantagna konsekvenser inte bedömts i propositionen. Utöver de nedskärningar i den sociala tryggheten som koncentreras till samma hushåll och personer ökar försörjningsproblemen bland annat av att produktionen av bostäder till rimligt pris försvagas samt av att läkemedelskostnaderna och klientavgifterna inom social- och hälsovården höjs. Sammantaget urholkar regeringens politik låginkomsttagarnas försörjning och hyresbetalningsförmåga, vilket i sin tur hotar att leda till överskuldsättning, vräkning och slutligen till att bostadslöshet blir vanligare. På så sätt hotar Finland att förvandlas från ett mönsterland för bekämpning av bostadslöshet till ett varnande exempel på hur snabbt en positiv utveckling kan förstöras genom misslyckad bostads- och socialpolitik.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

att riksdagen godkänner ett förslag till uttalande. (Reservationens förslag till uttalande)

Reservationens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att konsekvenserna av ändringarna i bostadsbidraget för pensionstagare för pensionstagarens försörjning och boende utvärderas och följs upp, och en utredning ska lämnas till utskottet våren 2027.

Betänkande ShUB 22/2024 rd
Reservation /vänst, sd, gröna

Helsingfors 27.11.2024

Aino-Kaisa Pekonen vänst
Ilmari Nurminen sd
Krista Kiuru sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén gröna